

mae sit virtutis"*. Wel moeten wij, zoals VAN SWIETEN² op gezag van HEISTER aanraadt, er om denken, zólang de rook in het rectum te blazen, totdat de patiënten een voldoende krachtige aandrang tot defaecatie gevoelen**, waarbij vooral ook de kwaliteit van de tabak („ex praestantiori nicotiana fumus”) van groot belang blijkt te zijn. En VAN SWIETEN vervolgt: „Fatetur autem celeberrimus Vir, se tantam efficaciam hujus remedii in herniis incarceratis curandis observasse, ut nunquam scalpello opus habuerit”***.

Terwijl hij besluit: „Delineavit & instrumentum, quo commode applicatio hujus remedii fieri poterit”: Hij ontwierp ook een instrument, waarmede dit geneesmiddel gemakkelijk kon worden geapliceerd.

Deze laatste opmerking brengt ons nu tot de in het opstel van ir. GORTER gestelde vraag, wie bedoeld zou kunnen zijn met „die oudste Vriend” van GAUBIUS, die de beschreven nieuwe tabaksrookclysteer zou hebben uitgevonden. En dan zou ik, alweer niet zonder schroom, de mogelijkheid willen overwegen, of „die Vriend” en „Vir ille celeberrimus” soms een en dezelfde persoon zijn, namelijk HEISTERUS alias LORENZ HEISTER (1683-1758), wiens naam nog voortleeft in de naar hem genoemde „valvula spiralis” (HEISTER' se slijmvliesklep in de galblaashals), en in de zo genaamde Mundssperrer of mondklem, bij narcoses gebruikt, en die professor was in de anatomie en de chirurgie te Altdorf, in de chirurgie te Helmstädt. Daar GAUBIUS geboren werd in 1705, was hij 22 jaar jonger dan HEISTER, die dus wat dat betreft heel goed zijn oudste vriend kan zijn geweest. De ligging der plaatsen Altdorf (tussen Neurenberg en Regensburg) en Helmstädt (tussen Brunswijk en Maagdeburg) ter weerszijden van Halle (waar GAUBIUS studeerde) en Jena (waar een boek van GAUBIUS werd uitgegeven), zou wellicht hierop kunnen wijzen.

Wat ten slotte de reden zou kunnen zijn, dat HEISTER niet wilde genoemd worden als de uitvinder van het nieuwe apparaat? Eenvoudigweg omdat hij zelf wist niet de uitvinder te zijn. En dit kan blijken uit een eerder verschenen artikel van MICH. BERN. VALENTINI (1657-1729), hoogleraar te Giessen, waarin wordt beschreven, hoe men — met behulp van een leren slang, een met blik beslagen houten of ivoren mondstuk en een canule — de rook van brandende tabak door de anus naar binnen kan blazen. Terwijl het bedoelde artikel verlucht is met een afbeelding van het vermelde procédé, dat, ook al is het niet identiek met het door GAUBIUS beschrevene, toch latere wijzigingen casu quo verbeteringen verhindert als „uitvindingen” te worden beschouwd.

Of ik nu met mijn veronderstelling, dat misschien op bovenstaande wijze de gestelde vraag kan worden beantwoord, de roos heb getroffen, om dat zeker uit te maken, zou nog veel literatuurstudie nodig zijn, waarvoor mij helaas de tijd ontbreekt. Maar misschien is er onder onze lezers wel iemand, die de gelegenheid daartoe kan vinden, en ons te zijner tijd nader over deze quaestie zou kunnen inlichten.

Literatuur: ¹A. GORTER (1952) *N.T.v.G.* 96, 3196. ²GERARD VAN SWIETEN, *Commentaria in HERMANNI BOERHAAVE Aphorismos*, Parisii, G. CAVELIER, 1771, dl. III, bl. 179.

Rotterdam 1952

A. G. J. HERMANS

DOMINANT ERFELIJK ANKYLOGLOSSON

De casuïstische mededeling van collega D. P. R. KEIZER¹ onder bovenstaande titel geeft mij nog enkele kanttekeningen in de pen, die naar ik hoop sommige lezers belang zullen inboezemen.

Door jonge moeders pleegt het vastzittende tongetje van haar pasgeborene als iets zeer ernstigs te worden aangezien, dat niet slechts het zuigen en slikken, maar later ook het spreken belemmert en tot stotteren zal kunnen leiden. Het is nog niet zo heel lang geleden, dat elke rechtgeaarde vroedvrouw terstond na de geboorte met een kritisch oog het tongriempje van de pas geborene beschouwde. En bij G. LAMMERT² lezen wij, dat men in 1755 te Neurenberg

* „Van buitengewone uitwerking is voor het doen afgaan van ontlasting bij zware verstopping”.

** „Debet autem fumus ille tam diu in anum inspirari, donec dejectionis stimulum satis vehementem aegri persentiscant”.

*** „Die beroemde HEISTER nu verklaart, van dit middel zó een uitwerking te hebben gezien bij de behandeling van ingeklemde breuken, dat hij het mes nooit heeft nodig gehad”.

bij plaatselijke verordening aan de vroedvrouwen heeft moeten verbieden om zonder voorkennis van de dokter het tong frenulum met de nagel door te snijden.

In het *Dossier médical* van LODEWIJK XIII, zoon en opvolger van HENDRIK IV van Frankrijk, vinden wij, opgetekend door zijn lijfarts HÉROARD*: „Vigoureux, bien constitué, il portait diverses marques de son père, aussi le bon HENRI IV était dans le ravissement”. Slechts bleek de spruit bij de geboorte een enkel gebrek te hebben: „un petit filet à la langue, du reste un peu grosse”, welk gebrek langs operatieve weg werd verholpen door Monsieur GUILLEMAU, de chirurg des konings.

Ook hier dus die angst, dat de patiënt anders later moeite zou kunnen krijgen met spreken. Hoewel zo'n teugel aan de tong, met die andere frenula (namelijk praeputii respectievelijk labiorum pudendorum) ons volgens RIOLANUS eraan moeten herinneren:

„quod hisce tribus organis moderate uti debeamus”, „dat wij deze drie organen met mate moeten gebruiken”.

Bij honden werd oudtijds dit tongriempje, een bindweefselstrengetje, betiteld met de naam „hondsworm” of „tongworm”; het heette van betekenis te zijn bij het ontstaan van hondsdolheid en moest dan ook, om deze ziekte te voorkómen, bij de honden vroegtijdig worden weggesneden:

Namque subit, nōdis qua lingua tenacibus haeret, vermiculum dixere (GRATIUS FALISCUS, *Cynegeticum*): Want hondsdolheid wordt veroorzaakt door het zo genaamde wormpje, ter plaatse waar de tong aan bindweefselknobbeltjes vastzit.

Over deze tongworm, bij FRACASTOR „vulnificus vermis” (de wonden toebrengeende worm) genoemd, wist ook PLINIUS in zijn *Historia Naturalis* te vertellen: Et vermiculus in lingua canum, qui vocatur a Graecis Lytta, quo exempto infantibus catulis nec rabidi fiunt nec fastidium sentiunt. (En het wormpje aan de tong bij honden, dat door de Grieken lytta wordt genoemd; jonge honden, waarbij men het heeft weggenomen, worden niet dol en hebben er ook geen hinder van).

Deze opvatting van het tongfrenulum als een wormpje vindt men terug in het Franse werkwoord éverrer = de tongworm (Fr.: ver) uitsnijden: ôter le ver ou filet de la langue. Ten onzent, waar het strengetje ook met spanader of spanaâr, spannaad werd aangeduid, werden vogels, die men wilde leren klappen of praten (zoals kraaien, kauwen, eksters) „van den spanaâr (of: van den Spanjaard!) gesneden”. En werden personen, die „goed van den tongriem gesneden”, bijster goed ter tale waren, eveneens „van den Spanjaard gesneden” genoemd.

Dat de aldus behandelde kinderen daarna meer dan tevoren kans zullen lopen op de naar haar beschrijver (1880) genoemde „ziekte van RIGA”** legt ons inziens niet veel gewicht in de schaal.

In hoeverre de lengte (of korthed) van het tongbandje invloed heeft op het snurken, weet ik niet, hoewel het mij wel belang inboezemt. Ook al om die passage in de *Eunuchus* van TERENTIUS:

Fatuu est, insulsus, tardus, stertit noctes et dies; Neque istum metuas ne amet mulier ('t Is een idioot, een ongezouten stompzinnige vent, die dag en nacht snurkt; en je hoeft niet bang te zijn dat een vrouw op hem verliefd zal worden).

Dat het afsnijden van haar tong de heilige Christina volstrekt niet belet heeft te spreken, zij hier om de curiositeit — en niet om overwegingen voor de practijk — nog terloops vermeld.

¹D. P. R. KEIZER (1952) *N. T. v. G.* 96, 2203. ²G. LAMMERT (1869) *Volksmedizin u. medizinischer Aberglaube in Bayern* u.s.w. Würzburg.

Rotterdam 1952

A. G. J. HERMANS

*Deze HÉROARD stond de koning ter zijde van 1601 tot 1628, en stierf voor Rochelle, gedurende het beleg dezer stad. In tegenstelling tot zijn ambtsbroeders-tijdgenoten heette het van hem: „Il saignait peu et doucement, et purgeait rarement”.

**D.i. een chronische prikkelingstoestand met granulaties en zweervorming aan het frenulum linguae, als gevolg van letsels der ver uitgestoken tong door de onderste snijtanden bij zuigen en hoesten (kinkhoest!).